

Ірина Орлевич

Взаємини митрополита Андрія Шептицького з русофілами наприкінці XIX – на початку XX ст

Iryna Orlevych

The relationship between Metropolitan Andrey Sheptytsky and Russophiles of the late 19th – early 20th c.

The article is devoted to the complex and contradictory relationship between Russophile party, Galician Russophile organizations and Metropolitan of the Greek Catholic Church Andrey Sheptytsky in the late 19th – early 20th c. The idea that Metropolitan defended the non-partisan role of the Church and tolerant attitude to different national and political orientations, and in particular to Russophile is justified. Other reason for this attitude to the Galician Russophile become ecumenical policy of Archbishop and plans to involve Russophile priests in spreading of the Uniate faith in the East.

Keywords: Metropolitan Andrey Sheptytsky, Russophile, Greek Catholic Church

Стаття присвячена проблемі складних і суперечливих відносин русофільської партії і галицьких русофільських організацій з митрополитом Греко-католицької церкви Андреем Шептицьким наприкінці XIX – на початку XX ст. Обґрунтовується думка, що Митрополит відстоював позапартійну роль Церкви і толерантне ставлення до різних національно-політичних орієнтацій, зокрема і до русофілів. Іншими причинами такого ставлення до цього крила тогочасного галицького політикуму стала екуменічна політика владики і плани залучити русофільських священників для поширення унійної віри на Сході.

Ключові слова: Митрополит Андрей Шептицький, русофіли, Греко-католицька церква

Греко-католицьке духовенство в першій половині XIX ст. очолило національне відродження галицьких українців. Ставши ініціатором за-снування багатьох культурно-просвітніх товариств (таких як «Галицько-руська матиця», Інститут «Народний дім», Товариство ім. М. Качковського та ін.), воно брало активну участь у їхній діяльності, здійснюючи одночасно протекторат над ними.

Секуляризація суспільства, домінування на політичній арені світських діячів вели до втрати позицій духовенства. Поступово втрачали свої позиції й русофіли, які після відомого поділу українського суспільно-політичного руху на українофілів та москвофілів, поступилися народовцям. Народовці, на відміну від русофілів, обрали модерну модель націотворення, визнавши право українців на самостійне культурно-політичне існування. Відносини представників русофільської течії з греко-католицькою єрархією, зокрема митрополитом Шептицьким, детермінувалися ставленням до головних подій суспільно-політичного, релігійного та культурного життя краю.

У цьому дослідженні маємо на меті проаналізувати взаємини русофілів та митрополита Андрея Шептицького, простежити динаміку їхнього розвитку від співпраці до протистояння, а також з'ясувати вплив владики на діяльність русофілів. Це питання частково вивчали українська дослідниця Л. Гентош¹ та польські: Б. Войтовіч-Губерт², В. Осадчий³.

Найбільш дискусійними для русофільських діячів, з одного боку, та архиєреєм, з іншого, стали питання вживання фонетичного правопису, нововведення в греко-католицький обряд, процеси українізації тощо.

Погіршення взаємин русофілів з греко-католицьким клиром добре помітне на прикладі його відносин з москвофільськими товариствами, протекторат над котрими застерегли собі єреї ще з першої половини 60-х років XIX ст. Русофільське товариство «Галицько-руська матиця» було створене в 1848 р. з ініціативи о. Івана Гуркевича. Серед його членів-засновників – галицький митрополит Михайло Левицький, перемишльський єпископ Григорій Яхимович та ін. Згідно зі статутними нормами цієї організації, її патроном був чинний львівський греко-католицький митрополит. Покровитель посідав почесне місце на загальних зборах, які й відкривав, він також переглядав справочинство керуючої ради тощо. Питання ліквідації товариства вирішувалося на загальних зібраннях лише під головуванням митрополита⁴. Згодом, однак, архиєрея було позбавлено таких повноважень (статут 1901 р.). Своє рішення члени «Матиці» пояснювали тим, що владики перестали брати участь у роботі товариства і за останні 30 років тільки двічі долучилися до порядку денного зборів: на засідання 6 липня 1865 р. Спиридон Литвинович надіслав архиєрейське благословення, а Сильвестр Сембратович був присутній на зібранні 27 листопада 1887 р., «но не сказав ні слова». Згадану постанову

опротестував митрополит Андрей Шептицький. 16 листопада 1904 р. він написав до «Матиці» листа, в якому нагадав про вагому роль греко-католицького духовенства в історії народу, зазначивши, що «руській народ своє існування завдячувати має, тому що поважав церкву свою як своє найбільше забороло і найсильнішу твердиню»⁵. Голова товариства Б. Дідицький причиною такої ухвали назвав підтримку греко-католицькими ерархами вживання фонетичного правопису, що, на думку цього діяча, віддалить народ від церковних книг, а отже, й від Церкви. Русофіли виступали за творення літературної мови на основі церковнослов'янської та вибір етимологічного правопису.

А. Шептицькому вдалося на певний час залагодити конфлікт іншого русофільського товариства – «Народного дому» – та сс. василіанок. За статутом Інституту «Народний дім», затвердженим 1868 р., його покровителем був греко-католицький митрополит, а в разі його відсутності – найстарший із діючих єпископів. У 1888 р. товариство уклало договір про оренду приміщення на вулиці Зибликевича з сс. василіанками. Після смерті Сильвестра Сембратовича правління «Народного дому» 12 серпня 1898 р. вирішило розірвати угоду. Підставою для цього були ідейні розбіжності й невдоволення проукраїнським характером навчально-виховної роботи, яку проводили монахині. Митрополит Андрей відстоював позапартійну роль Греко-католицької церкви й намагався толерувати різні національно-політичні орієнтації. Це сприяло тому, що 1902 р. контракт було поновлено. Проте очільники Інституту й надалі намагалися встановити свій контроль над навчальним процесом і ввести російську мову як предмет⁶. Урешті-решт 20 вересня 1911 р. примусове виселення таки відбулося.

«Народний дім» володів правом патронату над Преображенською церквою і в його обов'язки як патрона входило утримання священників і дяків цього храму, нагляд за його станом тощо. Настоятелів для церкви призначала греко-католицька митрополича консисторія. Орієнтація єреїв нерідко спричинялася до різних конфліктів між консисторією та «Народним домом», який прагнув впливати на її рішення щодо номінування парохів з прорусофільськими поглядами. У 1908 р. митрополит занедужав і своїм офіціалом номінував о. Білецького, відомого симпатіями до русофілів. Консисторія призначила священником у Преображенському храмі о. Яцишина. Він написав подання до консисторії фонетичним

правописом. Це не сподобалося русофілам, і Яцишина було усунено, а на його місце о. Білецький обрав прорусофільськи налаштованого душпастиря⁷.

Посівши митрополичий престол, Андрей Шептицький постійно заохочував різні партії до примирення, а церковне середовище – до припинення політичних суперечок (тоді, нагадаємо, русофільський клир уже перебував у меншості, тож у деяких ситуаціях його доводилося захищати від українофілів⁸). Тривала й екуменічна діяльність митрополита, завданням якої було об'єднання між греко-католицькою та православною Церквами⁹, а також поширення Унійної церкви на Схід. Цим теж пояснюється толерантне ставлення Шептицького до русофілів, адже планувалося скерувати священників русофільського спрямування на душпастирську працю в Росію¹⁰. З огляду на це, владика певним чином протегував русофілів, провадячи надзвичайно виважену політику.

Перехід більшості єреїв на проукраїнофільські позиції поставив під загрозу діяльність русофільського руху. Священнослужителі були тією силою, через яку москвофіли впливали на населення, формуючи в нього відповідні переконання. Русофіли розуміли, що без підтримки греко-католицької єрархії не зможуть зберегти свої впливи¹¹, тому й зверталися до митрополита з проханнями захистити русофільське духовенство від несправедливого, на їхню думку, звинувачення в розповсюдженні православ'я, в неприйнятті до духовних семінарій кандидатів русофільської орієнтації та ін.

У 1910 р., напередодні свята Трьох Святих, представники греко-католицького клиру «Русско-народной партії» (РНП) вручили митрополитові Андрею пропам'ятний лист. Поштовхом до його написання, як вони самі зазначали, стали дії деяких «младших наших братій по званію» (так русофіли називали прихильників українофільської течії в часописі українських греко-католицьких священників «Нива»). У листі йшлося про те, що журнал «Нива» безпідставно звинувачує єреїв з РНП у пропаганді православ'я й закликає єпископати до рішучої боротьби з ними, пропонуючи не приймати в духовні навчальні заклади членів РНП. Автори звернення стверджували, що такі заяви можна було б і пробачити, якби не те, що цей друкований орган належить духовній єрархії «і все духовенство може подумати, що це погляд нашої єрархії і що наша єрархія клеймить нас як зрадників

Церкви», – звідси й вимога захисту та допомоги митрополита у справі зміцнення русофільських позицій¹².

Русофіли апелювали до колишньої партійної толерантності галицьких українофілів: раніше служіння священників не обумовлювалося «народно-партійною» належністю, душпастир з РНП міг правити для «українських прихожан», а отець-українофіл – «міжду прихожанами рускими». 1909 р. в середовищі вірних Греко-католицької церкви починається православний рух, організований русофілами: відбувалися паломництва до Почаєва та згодом до Києва (зусиллями греко-католицьких єрархів, особливо митрополита Шептицького, масовий рух паломників до Почаївської лаври було призупинено¹³). Русофіли не заперечували існуючої пропаганди православної віри, але не вважали, що їхнє духовенство тяжіє до православ'я: «Не має у нас православних, за винятком кількох одиниць, як, наприклад, проф. Грушевський, Франко, геній України, котрий в дійсності ні в що не вірит»¹⁴. На прощі до Почаєва й Києва, за словами русофілів, йшли більше віряни не «руско-народних приходів», а українофільських. Захистити ж унію (перед загрозою поширення православного обряду) мали, на переконання русофільських діячів, священники з РНП.

Свого листа до митрополита вони обґрунтовували великою довірою – «якщо б ця довіра була меншою, то звернення було б менш відвертим і менш щирим». Прохання до Шептицького зводилося до кількох пунктів: спростувати звинувачення на їхню адресу; змусити видавців «Ниви» зізнатися, «чия рука ними керувала», коли оббрихували священнослужителів з РНП; звеліти виховникам молодшого клиру покласти в основу своєї наставницької діяльності дух Христа; вжити заходів, щоб партія здобула підтримку в молодих ереїв. Цей документ, датований 2 лютого 1910 р., підписали: Олександр Бачинський, канцлер митрополичої консисторії; Йосиф Кобилянський, схоластик митрополичої консисторії; Гавриїл Крижановський, соборний крилошанин; Мартин Пакиж, соборний крилошанин; Йосиф Мельницький, соборний крилошанин; Йосиф Делькевич, почесний крилошанин; Іоан Костецький, професор гімназії; Михайло Куневич, військовий протоєрей; Василь Давидяк, настоятель Успенської церкви; Йосиф Комарницький, почесний крилошанин, викладач університету; Константин Яримович, настоятель Петро-Павлівської парафії; Іван

Давидович, настоятель Преображенської парафії; Богдан Бодяньський, професор учительської семінарії; Тит Мишковський, професор університету; Іоанн Алексевич, катехит; Володимир Гургула, сотрудник Успенської церкви; Артемій Авдикович, душпастир «карного заведення»; Володимир Сваричевський, сотрудник Преображенської церкви; Роман Красицький, сотрудник Успенської церкви та ін.¹⁵

У відповідь надійшло пастирське послання митрополита Андрея до всесесного духовенства стосовно «схизматицької» агітації, в якому він характеризував непорозуміння між священиками Греко-католицької церкви як вияв того, що Галичина «переживає часи хворобливого не нормально розвиненого націоналізму»¹⁶. Цього разу на захист русофілів не мовилося ані слова, навпаки, послання було виразно анти-православним¹⁷.

Активний пошук русофілами підтримки з боку греко-католицької єрархії був спричинений, зокрема, і загрозою діяльності читалень Товариства ім. М. Качковського, роботу в яких вели переважно священики. Поступово ці читальні переходили до українофільської «Просвіти» або й узагалі закривалися. У звіті товариства за 1911 р. вказано, що не вистачає «русского» клиру через те, що греко-католицькі семінарії не приймають кандидатів із русофільськими переконаннями¹⁸. Щоб запобігти цим процесам, генеральне зібрання Товариства ім. М. Качковського звернулося з клопотанням до церковних ординаріатів не відмовляти у вступі до семінарій особам, запідозреним у сповіданні «староруських історичних начал»¹⁹.

Розкол у русофільській течії на старо- і новокурсників, який призвів до протистояння між цими групами, позначився і на взаєминах з митрополитом. Новокурсники, як радикальне крило цієї течії, гостро критикували старокурсників за надмірне угодовство – і з владою, і з греко-католицькою єрархією. Прихильники нового і старого курсу по-різному трактували навіть перебіг спілкування Андрея Шептицького з депутацією 29 січня 1910 р. У владики тоді побувала депутація на чолі з головою «Народного дому» о. І. Костецьким. За свідченням її членів, митрополит з теплотою й розумінням поставився до делегації, подякував за відвертість і попросив, щоб духовенство й надалі ставилося до нього з довір'ям²⁰. Натомість орган новокурсників «Прикарпатська Русь» опублікував інформацію протилежного змісту, наголосивши, що депутація

була прийнята Шептицьким неприхильно, «крайне неважливо и грубо», «так кричаль, что громкій отзвукъ его голоса былъ слышень далеко за дверью прійомной», а пізніше архиерей дійшов до того, що «даже бросиль ковпакомъ обь столь». Митрополит різко засуджував русофільські газети «Русское слово», «Галичанин» і календар «Временника Ставропигийского Института», докоряючи присутнім, чому ті, як представники «консорції пайщиків», не вплинуть на характер цих видань. Метою свого візиту до архипастиря русофіли пов'язували з тим, що журнал «Нива» незаконно звинувачує Інститут «Народний дім» у поширенні православ'я в інститутській бурсі.

Таку оцінку цієї зустрічі орган старокурсників «Галичанин» витлумачував бажанням новокурсників применшити або й цілковито знівелювати всі ініціативи своїх політичних опонентів. Прихильники старого курсу заперечували всі твердження новокурсників про некоректну поведінку архиерея, серед іншого аргументуючи також тим, що у своєму домі не прийматиме «ругательствами» й найбільшого ворога звичайна вихована людина, не те що митрополит графського походження²¹.

Обидві групи русофілів посилено боролися за домінуючу роль у русофільських товариствах, які традиційно перебували під контролем старокурсників. Новокурсники ж намагалися перебрати управління у свої руки, посівши відповідні керівні посади. Одним із засобів цієї боротьби була критика дій старокурсного керівництва.

На відміну від старокурсників, апологети нового курсу гостро критикували митрополита Андрея. Газета «Прикарпатская Русь» навіть називала його не митрополитом, а «графом Шептицьким», «польським графом» і т. п. Вбачаючи у владиці, попри все, талановиту та обдаровану особистість, часопис писав, що «ця людина при своїх здібностях обдарована амбіціями, для досягнення котрих не є розбірливою в засобах», а далі стверджувалося, що «в жертву амбицій графа Шептицького был принесень галицко-русскій народ». Оскільки характерною рисою русофільства завжди була антипольськість, то належність Шептицького до сполонізованого українського роду також провокувала різноманітні нападки на архиерея: «Шептицкий получил предводительство надъ руським духовенством, которое онъ как польській барин презираль отъ глубины души». На православний Схід, зазначалося в «Прикарпатській Русі», він дивився через окуляри

чистокровного поляка, і «этот восток казался ему и варварским, и глупым».

Новокурсники, як уже було сказано, звинувачували митрополита в покровительстві старокурсників і навіть у заснуванні їхньої партії. Начебто після вступу на митрополичий престол Шептицький, незадоволений політичною неоднорідністю «галицько-руського народу», хоч і явно протегував українофілам, планував створити нову партію, котра б сліпо «повіновалась его указаніям»²². Після розколу русофільства він, читаємо далі, скористався амбіціями «рутенів» (старокурсників) і спробував завдати новокурсникам політичного удару, заснувавши «Галицько-руську партію». Проте сили духовенства, «приобретенніе для етой партии, были слаби» і не мали авторитету серед народних мас²³.

На думку новокурсників, Шептицький хотів використати і священників з партії РНО, однак його спроби «розбились об чесність тих людей, котрі не захотіли для особистої вигоди зрадити рідному народу»²⁴. Після їхньої відмови у співпраці митрополит почав переслідувати клир з РНО: «Сдѣлка не удалась, но чувство мести осталось в душѣ митрополита и тепер он расплачивается съ нами известнымъ образом»²⁵. Новокурсники закидали старокурсникам і фінансування архиєреєм «Галичанина», що останні відкидали.

У своєму звинуваченні щодо згаданої фінансової підтримки «Прикарпатская Русь» покликала на приватний лист редакції «Галичанина» до якогось провінційного священика з проханням допомогти коштами. «Галичанин» заперечив той факт, що гроші на його видання дає Андрей Шептицький, зауваживши, що якби новокурсники справді мали такий лист, то вони негайно подали б до суду. Відтак часопис нагадав, що раніше новокурсники як джерело фінансування називали «Народний дім». На це «Прикарпатская Русь» відповіла, що «Галичанин», звісно, не може фінансуватися тільки з одного фонду Шептицького²⁶.

Тимчасом звинувачувати митрополита у «творенні» нової партії русофілів було не логічно хоча б тому, що партійний конфлікт назрівав уже давно, зумовлений цілою низкою протиріч, які й спричинили розкол (закиди новокурсників старшому поколінню в недостатньому відстоюванні русофільських ідей, надмірне угодовство перед владою, недостатня увага до проблем селянства та ін.)²⁷. Натомість уже згадані

плани Шептицького стосовно використання священників-русофілів для роботи в Росії, цілком імовірно, могли спонукати його до пошуку порозуміння з більш поміркованою течією русофільства.

Справа об'єднання православних віруючих – українців, росіян і білорусів – з Апостольською столицею була головною спонукою навернення Романа Шептицького з римо-католицизму до унії, і він не переставав працювати для реалізації цієї цілі до кінця свого життя²⁸. Це, закономірно, викликало в русофілів, як прихильників православ'я, категоричне несприйняття. На переконання русофіла-новокурсника М. Глушкевича, нововведення Шептицького в унійний обряд були лише першим етапом на шляху досягнення вищої мети: перевести на унію, потім на католицизм, а згодом і ополячити всю Малу і Білу Русь. Цей русофільський діяч не вірив у щирість намірів митрополита, вважаючи, що той просто «притворилася восторженным поклонником» об'єднання всіх Церков. Для популяризації духовних взаємин між Сходом і Заходом Андрей Шептицький ініціював у 1907 р. міжнародні зустрічі (передусім представників слов'янських народів, католицького і православного віровизнань) – з'їзди, присвячені плеканню ідеї церковної злуки. Ці зібрання відбувались у Велеграді в Моравії, відомому місійному осередку свв. Кирила й Методія. На цих з'їздах, в яких за участі знаних богословів обговорювались різні аспекти з'єднання Церков, митрополит Андрей виголошував доповіді, а на деяких і головував²⁹. За ствердженням М. Глушкевича, владика «блистал» відмінним знанням російської мови й догматів Православної церкви, стараючись завоювати симпатії руських теологів, щоб увести їх в оману щодо своїх реальних планів. Він посилав спочатку в Росію свого довіреного монаха Ломницького, а потім їздив туди сам. На думку Глушкевича, через те, що істинна мета цих поїздок Шептицького була таємницею, він подорожував під чужими паспортами та чужими прізвищами – як представник якихось торгових фірм³⁰.

Унійна праця стала можливою в Росії після революції 1905 р., коли було проголошено свободу совісті. Свої міркування про організацію католицької Церкви на теренах Російської імперії митрополит виклав папі Пієві X у першій половині 1907 р. Передбачалося висвячення священників і єпископів у греко-католицькому обряді для православних Росії, на що папа дав згоду. Восени 1907 р. А. Шептицький інкогніто їде

на терени тогочасної Росії – у Вільно, Мінськ, Слуцьк, Москву, Петербург, де нав'язує контакти з прихильними до унії людьми і призначає о. Олексія Зерчанинова генеральним вікарієм Кам'янець-Подільського владництва та душпастирем для католиків візантійського обряду в усій Росії. У лютому 1906 р. папа Пій X легалізував цю номінацію, одночасно іменувавши митрополита Андрея апостольським адміністратором Кам'янець-Подільської єпархії та поширивши його адміністративні повноваження на всю територію Російської імперії. Ці надзвичайні права були неодноразово потверджені папами Пієм X (у 1909, 1910 і 1914 рр.), Бенедиктом XV і Пієм XI.

Наміри Шептицького купити землю в Мінській губернії (мотивувалися турботою про матеріальні блага селянства, а також тим, що переселення на ті терени найбільш освічених галицьких селян сприятиме переходу білорусів на греко-католицизм) Глушкевич пояснював бажанням архисрея перевести в унію не ополячених білорусів, а православних представників українського, російського та білоруського народів. Для цього владика підготував у Львові, Інсбурку та інших місцевостях спеціальних агітаторів, вибраних як з числа місцевих українофілів, так і з «руських невдах» – вигнаних із Росії пропагандистів³¹. Усі вони, пройшовши курс релігійно-духовної пропаганди, повинні були разом із селянами їхати на територію Російської імперії для поширення серед тамтешнього населення «релігійного й політичного сепаратизму». «Агентами» Шептицького були ксьондз Верцинський (у Москві), Дейбнер (у Петрограді), Траче (у Львові)³². Глушкевич слушно наголошував на успішності заходів митрополита. Йому, зокрема, вдалося влаштувати молитовне приміщення в Петрограді, де свої пастирські обов'язки виконували о. Зарчанинов і Дейбнер. Богослужіння правили в православних священничих ризах, слов'янською мовою, за греко-слов'янським обрядом, але згадували папу римського замість всеросійського Синоду (що, звісно, викликало подив простого люду). Подібне відбувалося й у Москві, завдяки зусиллям Верцинського³³.

Про послідовність митрополита в реалізації своєї мети інформував і орган старокурсників «Галичанин». У листопаді 1910 р. на шпальтах цього часопису з'явилося повідомлення про засідання катехитів, на якому вирішено ввести в Церкві українську мову. Мотивація владики

була така: не підлягає сумніву, що рано чи пізно дійде до збройного зіткнення між Австрією та Росією, і немає значення, яка сторона переможе, – для українського народу в кожному разі зникнуть ті кордони, що зараз його розділяють; відтак галицьке українство об'єднається з «руським», котре набагато численніше, і галицькі католики потонуть у загальноукраїнському православному морі. Аби врятувати унію, митрополит Андрей планував якнайшвидше запровадити українську мову в Літургію – тоді виховане в такому дусі покоління буде бачити відмінність від православ'я, де правлять церковнослов'янською, і не зможе його прийняти. Навіть більше, народна мова в Унійній церкві зробить її українською народною Церквою й православ'я їй не загрожуватиме³⁴. Русофіли виступали проти таких планів архиєрея, вважаючи, що це внесе розбрат у Церкву, і підкреслюючи, що духовенство зобов'язане думати про справи церковні, а не лише про Україну³⁵.

Найбільше непокоїло М. Глушкевича те, що об'єднання Церков зашкодить єдності Російської імперії. На його переконання, Шептицький здобув підтримку австрійського уряду та поляків і хотів стати патріархом усіх уніатів. Таку ідею йому підкинули кола, котрі мріяли розвалити Росію і приєднати до Габсбурзької монархії всю Південну й Західну Русь, звільнивши від московського панування Україну³⁶.

Русофіли-новокурсники звинувачували митрополита навіть у пропаганді православ'я. «Прикарпатская Русь», наприклад, писала, що «граф Шептицький» і намісник Бобжинський заповзялися ліквідувати РНО, а оскільки не мають потрібних важелів, то змушують народ переходити на православну віру, щоб знайти причини для переслідувань³⁷.

Обидві групи русофілів хоч і по-різному сприймали особу митрополита, проте однаково негативно ставилися до його реформ. Вони виступали проти заснування Шептицьким Братства Серця Ісуса³⁸, уживання під час богослужіння «правовірних католиків» замість «православних християн», заміни східного співу костельним з малоруським текстом³⁹. Русофіли стверджували, що такі дії викликають невдоволення в освіченого селянства.

І старо-, і новокурсники зазвичай заперечували свою причетність до пропагування православ'я, а серед причин переходу на православну віру вказували нововведення в Греко-католицькій церкві. Йшлося передовсім про насильницьку латинізацію східного обряду;

намагання запровадити целібат серед греко-католицьких священиків; надуживання з боку «українського» духовенства церковним амвоном і Тайною сповіді (задля досягнення вузькопартійних цілей); закриття храмів перед «руськими» греко-католиками (Старий Самбір, Сянок, Жовква); безтактну поведінку того ж духовенства в церкві й поза нею; переслідування «руського» клиру через його переконання; відмову «руським» кандидатам у вступі до духовної семінарії тощо. Русофіли декларували, що, згідно зі статутом РНО, її завдання, яке вона завжди виконувала, – захищати автономну греко-католицьку Церкву з її східним обрядом⁴⁰.

Арешт А. Шептицького російською владою та вивезення владики до Росії новокурсники назвали цілком заслуженим покаранням за його «преступную дѣятельность». Такий образ митрополита та всієї греко-католицької єрархії, створений газетою «Прикарпатская Русь», викликав негативну реакцію й одного з лідерів новокурсників В. Куриловича, який у 1913 р. на засіданні розкритикував безкомпромісну риторику цього друкованого органу щодо вищого греко-католицького духовенства і був підтриманий більшістю⁴¹.

Намагання митрополита зберігати толерантність до обох конкуруючих політичних сил – русофілів та українофілів – не підтримувалися жодною з цих груп. Із радикалізацією русофільства на початку XX ст. усе частіше лунала суспільна критика на адресу владики, котрому закидали слабке поборювання русофільської ідеології та недостатнє очищення Церкви від її впливу (існували небезпідставні побоювання, що політична поляризація клиру спровокує загострення внутрішньо-церковних взаємин⁴²).

Неоднозначність такої ситуації підтверджується і невдалою спробою Шептицького перевести о. Яворського з Городка в Хмельська Збараського повіту. Це викликало спротив його парафіян, котрі в кількості близько ста осіб прибули до Львова, щоб висловити свій протест проти зміни священика і заявити, що в разі заміни Яворського, вони перейдуть на інший обряд⁴³.

Прикладом ігнорування Шептицького на прохання русофілів був випадок з о. Володимиром Гургулою, за що русофіли звинувачували владику в потуранні діям українофілів. Коли о. В. Гургула поскаржився митрополитові, що його бойкотували як вихованці, так і ректорат духо-

вної семінарії, то архиерей порадив йому не викладати «ритуалів», поки не «уляжуться страсті». Русофіли обурилися: якби деяких вихованців було притягнуто до відповідальності, тоді не потрібно було б «улягатись страстям»⁴⁴.

Митрополит Андрей Шептицький на початках відстоював позапартійну роль Греко-католицької церкви й намагався підтримувати різні національно-політичні орієнтації. Тому його відносини з русофілами були доволі толерантними. Іншими причинами такого ставлення до цього крила тогочасного галицького політикуму стала екуменічна політика владики і плани залучити русофільських священників для поширення унійної віри на Сході.

Русофіли, особливо старокурсники, здебільшого шанобливо ставилися до А. Шептицького, одні – поважаючи його як свого митрополита, інші – усвідомлюючи, що без його підтримки не зможуть зберегти своїх позицій ні в товариствах, котрими володіли, ні в суспільстві загалом.

- ¹ Гентош Л. Ватикан і виклики модерності. Східноєвропейська політика Папи Бенедикта XV та українсько-польський конфлікт у Галичині (1914-1923 рр.). – Львів, 2006.
- ² Wójtowicz-Huber B. «Ojcowie narodu». Duhowieństwo grecko-katolickie w ruchu narodowym Rusinów galicyjskich (1867-1918). – Warszawa, 2008.
- ³ Osadczy W. Świeta Rus. Rozwoj i oddziaływanie idei prawosławia w Galicji. – Lublin, 2007.
- ⁴ Центральний державний історичний архів України у м. Львові. – Ф. 148. – Оп. 1. – Спр. 5. – Арк. 3, 8.
- ⁵ Митрополит галицький Андрей Шептицький и «Галицко-русская матица» // Научно-литературный сборник. – Львовъ, 1905. – Т. 4. – Кн. 1. – С. 67-69.
- ⁶ Орлевич І. «Народний дім» та навчально-виховний заклад для українських дівчат: до проблеми взаємин // Історичні та культурологічні студії / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. / Відпов. ред. Ісаєвич Я. – Вип. 4. – Львів, 204. – С. 148-150.
- ⁷ Діло. – 1908. – 25 (12) серпня. – Ч. 190.
- ⁸ Вендланд А. Русофіли Галичини. Українські консерватори між Австрією та Росією, 1848-1915. – Львів, 2015. – С. 442.
- ⁹ Жуковський А. Митрополит Андрей Шептицький і православ'я [Електронний ресурс] / А. Жуковський. – Режим доступу: http://www.interklasa.pl/portal/dokumenty/r_mowa/strony_ukr02/duchowosc/d22.htm.
- ¹⁰ Гентош Л. Ватикан і виклики модерності... – С. 215.
- ¹¹ Wójtowicz-Huber B. «Ojcowie narodu»... – S. 206.

- 12 Заява русько-українського духовенства 20 лютого до митрополита А. Шептицького // Нива. – 1910. – № 5. – С. 130-131.
- 13 Osadczy W. Swieta Rus. Rozwoj I oddzialywanie idei prawoslawia w Galicji. – S. 577.
- 14 Въ зазить оклеветанного духовенства // Галичанинь. – 1910. – 30 марта (12 апрѣля). – № 71.
- 15 Галичанинь. – 1910. – 30 января (12 февраля). – № 24; Пропамятное письмо львовскаго духовенства русско-народной партіи к митрополиту Андрею // Там же; Заява русько-українського духовенства 20 лютого до митрополита А. Шептицького... – С. 130-131.
- 16 Пастирське посланє нашого Всепреосвященного Єпископату до Всечесного Духовенства в справі схизмати.цької агітації // Нива. – 1910. – Ч. 10. – С. 291.
- 17 Вендланд А. В. Русофіли Галичини... – С. 443.
- 18 Отчет о дѣятельности центрального выдѣла Общества имени М. Качковского за время отъ 16 (29) сентября 1910 г. до 15 (28) сентября 1911 г. – Львовь, 1911. – С. 28-29.
- 19 Отчет о дѣятельности центрального выдѣла Общества имени М. Качковского за время отъ 17 (30) сентября 1911 г. до 11 (29) сентября 1912 г. – Львовь, 1912. – С. 6, 27.
- 20 Русское духовенство у митрополита // Галичанинь. – 1910. – 5 (18) февраля. – № 27.
- 21 Новый курсъ на практикъ // Галичанинь. – 1910. – 26 февраля (11 марта). – № 45.
- 22 Къ проискамъ іезуитовъ // Прикарпатска Русь. – 1911. – 13 (26) мая. – № 484.
- 23 Там же.
- 24 Там же.
- 25 Там же.
- 26 Гр. Шептицькій и газ. «Галичанинь» // Прикарпатская Русь. – 1912. – 20 января (2 февраля). – № 683.
- 27 Див.: Орлевич І. «Отцы и дѣти»: ідеологічні розбіжності чи боротьба за домінування в «Русській народній партії»? (До питання розколу в русофільській течії на початку ХХ ст.) // З історії західноукраїнських земель / [наук. редактор і упорядник Ірина Орлевич]: Національна академія наук України, Інститут українознавства ім. І. Крип'кевича НАН України. – Львів, 2014-2015. – Вип. 10-11. С. 164-185.
- 28 Жуковський А. Митрополит Андрей Шептицький і православ'я...
- 29 Там само.
- 30 Глушкевич М. Митрополитъ Шептицькій и русское дѣло // Прикарпатская Русь. – 1914. – № 1419.

- ³¹ Глушкевичь М. Митрополить Шептицкій и русское дѣло // Прикарпатская Русь. – 1914. – 19 сентября (2 октября). – № 1420.
- ³² Там же.
- ³³ Ещѣ о митрополитѣ графѣ Шептицкомѣ // Прикарпатская Русь. – 1914. – 27 сентября (10 октября). – № 1427.
- ³⁴ Український язык в церквь // Галичанинь. – 1910. – 12 (25) ноября. – № 254.
- ³⁵ Там же.
- ³⁶ Глушкевичь М. Митрополить Шептицкій и русское дѣло // Прикарпатская Русь. – 1914. – 19 сентября (2 октября). – № 1420.
- ³⁷ Къ переходу в православне // Прикарпатская Русь. – 1911. – 29 декабря (1 января 1912). – № 605.
- ³⁸ Дурнопахучникъ съ львовской «Нивы» // Галичанинь. – 1910. – 28 января (10 февраля). – № 21.
- ³⁹ Къ проискамаъ іезуитовъ..
- ⁴⁰ Открытое письмо ихъ превосходительствамъ Митрополиту графу Шептицкому и Епископамъ Чеховичу и Хомишину // Прикарпатская Русь. – 1912. – 12 (25) марта. – № 725.
- ⁴¹ Wójtowicz-Huber В. «Ojcowie narodu». – S. 206.
- ⁴² Ibid. – S. 203-204.
- ⁴³ Къ исторіи гоненій гр. Шептицкаго на наше духовенство // Прикарпатская Русь. – 1911. – 23 мая (5 іюня). – № 491.
- ⁴⁴ Украинскимъ фарисеям // Галичанинь. – 1910. – 26 февраля (11 марта). – № 45.